

İKİ ÇINAR'IN KÜLTÜREL ATMOSFERİ VE SOSYAL MESELELERİNE BİR BAKIŞ

Ali O. Özbayrak

“Eğer hikâyeler size gelirlerse, onları sevin.

Ve ihtiyaç halinde onları başkalarına verin.

Bazen bir insan hayatta kalmak için bir hikâyeye yiyecekten daha çok ihtiyaç duyar.”

Hikâye Anlatma Sanatı, Ashley Ramsden

Genellikle kitaplar önce kendi doğduğu coğrafyada okurunu bulur ve ardından diğer coğrafyalarda ses getirmeye başlar. Tim Parks'ın da dediği gibi iyi bir metin, dünyanın her yerinde aynı heyecanı yaratmalıdır. Bir metnin şüphesiz ki en büyük gücü buradan gelir. Bir de Türk Dünyası'nda gündeme gelmesi gereken metinler var; Türkçenin uçsuz bucaksız sınırları. Yakup Ömeroğlu'nun yazdığı *İki Çınar*, Türkiye'den önce Azerbaycan'da okurları ile buluşmuş bir kitap. Azerbaycan'da 2019'da Kanun Neşriyatı, Türkiye'de ise Mart 2020'de Bengü Yayınlarından çıktı. 13 hikâyeden oluşan kitap, Türkçede Çehov tarzı hikâyeciliğin temsilcisi olan Memduh Şevket Esenal'ın izini sürse de Yakup Ömeroğlu'nun kültürel coğrafyasıyla kendi imzasını attığı bir eser olarak, okurun zihin dünyasında yer ediniyor. Yazarın, İstiklal şairimiz Mehmet Akif Ersoy, ulu sosyoloğumuz Ziya Gökalp ve Türk coğrafyasının yetiştirdiği en önemli romancılardan Cengiz Aytmatov gibi veteriner olduğunu biliyoruz. Hem bir veteriner olması hem de Türk coğrafyalarında üst düzey kültür müdürlükleri görevlerinde bulunması, hikâyelerinde bu atmosferlerde oluşmasını sağlamış. Yazarın Cengiz Aytmatov'un kurgu başarısını, okurun zihin dünyasında hikâyeyi yaratma ve

görselleme özelliklerini hikâyelerine taşıdığını söyleyebiliriz.

Yazar, *İki Çınar*'ı ince bir dil işçiliğiyle oluşturmuş. Bu yüzden satır aralarında söyledikleri, hikâyelerinin de en büyük gücünü oluşturuyor. Çocukluk ve gençlik yılları, kendi ile yüzleşme meselesi hikâyelerin ana atmosferini oluştururken, satır aralarına sıkıştırılmış toplumsal meseleler kendini belli ediyor. Türk dünyasının kültürel derinliklerine yol alırken; tıpkı çocuklukta gençliğe geçiş sancısı gibi, hayata adım atmak isteyen karakterlerin iç dünyasında çektiği sıkıntılar; umduğunu bulamayan ve hayatın akışına kendini kaptırmış, toplumuna ve kültürüne yabancılaşmış yan figürlerin sancılıyla birleşiyor. Örneğin “On Dolar” bunlardan birisi.

“On Dolar”, havaalanında geçen bir hikâyeye. Başka bir ülkeye gidişteki o pasaport noktasına gelme tedirginliği,

titizlikle işlenmiş. Satır aralarında ülkenin ekonomik durumuna, gelişmişliğine dair göndermelerle yüklü:

“Bu kapıdan geçince ülkenin geri kalanında yaşanan sosyal hayat, ekonomik düzey, eğitim durumu, halkın huzuru ve daha fazlasını dikkatli bir göz gümrük kapılarından okuyabiliriz.”

Karakter, gümrük kapılarında sıra bekleyen insanların kurallara riayet edip etmemesinden yahut birbirlerinin hakkını gözetmesinden, nasıl bir gelişmişlik seviyesinde olduklarına dair çıkarımlar yapar. Ve yeni gittikleri ülkede bu davranışların nasıl değiştiğini gözlemler. Yazarın, psikolojik tahlilleri ön plana çıkar:

“Geldikleri ülkede arkasına sığınacakları bir makam ya da unvanı olmayanlar ürkek davranışlarla bir an önce kendilerini gümrük kapısının diğer yönüne atmak için aceleci davranışlarla işlemlerini yaptırmaya çalışıyorlardı.”

Toplumların ekonomik göstergelerini, makamın gücünün psikoloji üzerine yansımalarını iyi bir gözlemle verir yazar. Pasaport memurunun otorite gösterme durumunu ve rüşvet mevzusunu ince ince işlediği bu hikâye en başarılı hikâyelerinden birisidir. Taksiyle girilen pazarlık, taksicilerin daha çok kazanma hırsıyla bir nevi dolandırıcılık yapmaları ve pasaport kontrol görevlisinin rüşvet almak için işlemleri ağır bir şekilde yapması ve en sonunda açık açık rüşvet istemesi anlatılır:

“Yahu Kadir Bey, sen vermeyeceksin başkası vermeyecek peki ben tayinimi buraya yaptırırken verdiğim parayı kimden çıkartacağım?”

Yakup Ömeroğlu, hikâyesini kurarken toplumsal sorunları göz ardı etmediği gibi toplumun yaralarını deşmekten de kendini sakınmaz. Daha önceki yazılarımızda da belirttiğimiz gibi bir metnin gücünü klasik kurgularının dışında

toplumsal metinlerin ne denli incelikli bir biçimde işlendiği belirler. Bu tezimizden yola çıkarak “On Dolar” öyküsü, kitabın sacayaklarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Geç Kalan Piknik”, veteriner Fatih’in çocuklarına verdiği piknik sözünü, köyde bir inek doğumundan dolayı tutamamasının hikâyesidir. Veteriner Fatih; işini her şeyin önünde tutan, sorumluluk sahibi, köylünün kadrini bilen ideal bir karakter olarak karşımıza çıkar. Bu hikâyede de toplumsal meseleler göz ardı edilmemiştir.

“Bir inek doğum yapıyor. Doğum gece başlamış. Adamın tek ineğini. Banka kredisi ile almış, daha borcunun çoğu da duruyormuş. Bu inek ölürse aileye büyük yıkım olacakmış. Muhtar ‘Yetiş Fatih Bey!’ diye yalvardı. Bugün de pikniğe gidecektik ama...”

Yazar, toplum gerçeklerini bu hikâyede de es geçmemiştir. Köylünün fakirliğini, krediler altında ezilmesini, umudunu bir ineğe bağlamasını, o ineğin doğumu üzerinden işler ve veteriner Fatih'i ideal bir karakter olarak öne çıkarır. Okumuş, iyi bir eğitim almış Fatih, toplumun da eğitilmiş kişilere bakışını ve umudunu yansıtır. Tıpkı “On Dolar” öyküsünde pasaport noktasındaki fiğürlerin tavırları gibi...

“Kazak Gördüğün Azap”, yazarın yazma sürecini dâhil ettiği hikâye içinde hikâye barındıran bir metin. İki kişinin konuşması üzerine kurulu metinde, açlıktan ölen üç milyon Kazak, ailesini kurtarmak için bir bebeğini kurtlara vermek zorunda kalmış bir anne üzerinden toplumsal meselelere değiniliyor. Önceki incelediğimiz hikâyelere göre biraz hamasi olsa da tarih açısından unutulmaması gereken bir meseleyi okurun zihninde tutuyor.

“Sıkıntı” ise kendi iç dünyasında doğru yapıp yapmadığını düşünen karakterin,

her şeyi geride bırakarak idealleri uğruna Kazakistan'a gitmesini konu ediniyor. Türk dünyası açısından önemli metinlerden biri, zira Turan coğrafyasına çalışmaya gidenlerin orada yaşadıkları, gitmeden önce yaşanan iç sıkıntıları, kendi evini bırakırken yaşadığı duygular birçok okurun da yaşamıyla özdeşleşeceği anlamına geliyor. "Sıkıntı"yı "On Dolar" ile bir çerçeve hikâye olarak okuyabiliriz. Tedirginlik, yeni bir hayata başlama telaşı ve acaba sorusu. Bu hikâyeye de sosyal meseleler iyi bir şekilde yedirilmiş:

"Orta Asya'da ekolojik problemler çok ağır. Aral denizi kuruyor, Semey'de nükleer denemelerden dolayı kalıtsal hastalıkların oranı çok artmış. Aral felaketi her geçen gün büyüyor, Aral'ın yakın çevresi yaşanmaz hale gelmiş, diğer bölgeleri de çölleştiriyor. Toprak aşırı yorgun, zehirlenmiş. Çevre konularında bir şeyler yapılmazsa sonra geç olacak, diye konuşmuştu bir toplantıda."

Daha önce birçok yazıda yazdığım gibi Türk dünyası açısından bazı meseleler çok mühim. O da kendi coğrafyamıza ait sorunları evrensel taşıyabilmek ve duyurabilmek. Örneğin, Notre Dam Katedrali'nin yıkılmaya yüz tuttuğu dönem, Victor Hugo'nun *Notre Dam Katedrali* romanıyla tüm ilgiyi buraya çekerek, yapıyı kurtardığını ve hatta insanlığın belleğine kazıdığını hepimiz biliriz. Katedralin belki de dünyanın sonuna kadar ayakta kalmasını, yanıp yıkılsa da tekrar eski hâli gibi inşa edilmesini sağladı. Bizim de coğrafyamızdaki sorunları sanat yoluyla gündeme getirmemiz oldukça gerekli. "Sıkıntı" öyküsünde Aral'da yaşanan felaketlerin, Semey'deki nükleer felaketlerin gündeme getirilmesini son derece önemsiyorum. Ekolojik Araştırma Merkezinde çalışmak üzere görevlendirilen karakterin inandığı bir dava üzerine Kazakistan'a giderken yaşadığı tedirginlik Aral me-

selisi ile birleştiğinde kitabın sacayağı öykülerinden biri hâline gelmiş.

"Okuyucunun Sessizliği", bir gazetede köşe yazarlığı yapmaya başlayan Serdar'ın serüveni üzerine kurulu bir hikâyeye. İlk yazının kuralları, yayımlanması, birkaç dostun arayışı ve ardından susan telefonlar. Aslında her yazarın sancısı üzerine kurulu öyküde, karakterin his dünyası başarılı bir şekilde aktarılmış. Önceki öyküye bir selam yollayarak, çevre yazıları yazmak ister yazar ve okur tepkilerini merak eder. Hikâyeye bütünüyle toplumun, entelektüel kesimin bir eleştirisidir. Yazıların beğenilip beğenmediğini soran karaktere Mansur Bey'in verdiği cevap mühimdir:

"Beğeniyorlar ki sesleri çıkmıyor. Beğenmeseler mailler, telefonlar, fakslar ortalığı birbirine katacaklarından emin olabilirsin. Yani okuyucunun sessizliği iyi bir şeydir dedi ve güldü."

Okurun sessizliği iyi bir şey midir cidden? Başka bir yazının ana konusu olacak kadar ciddi bir mesele bu.

Son Söz Niyetine Bir Başka Bakış

Yukarıda örneklerde gösterdiğimiz üzere Yakup Ömeroğlu, toplumun yaralarını deşmekten çekinmeyen, sosyal meselelere sırtını dönmeyen, kurgusuna bu meseleleri incelikle işleyen bir yazar. Dil konusundaki titizliği, satır aralarında verdiği mesajlar hikâyelerini oldukça değerli kılıyor. Bu değerın büyük bir bölümünü de kültürel coğrafyaya olan sevdası ve meselelere hâkimiyeti sırtlıyor. Yalnızca kültürel değerler ve sosyal meseleler yok elbet; "Kant'ın Hikâyesi", "Sahanda Yumurta", "İki Kafadar" ve "En İyi Plan" hikâyelerinde, çocukluk açısını yakalamayı başarmış, çocukluğun unutulmaz heyecanını metne taşımayı başarmış. Hassas bir gözlemci ki kurduğu öykü atmosferinde her detayı düşünüyor ve o ana odaklanıyor.